

Shaun Walker. *Taj dugi mamurluk – duhovi prošlosti i Putinova nova Rusija*, TIM press, Zagreb, 2019. 330 str.

Taj dugi mamurluk – duhovi prošlosti i Putinova nova Rusija knjiga je britanskog publicista Shauna Walkera, u prijevodu Višeslava Raosa i izdanju TIM pressa, koja opisuje ulogu trenutnog ruskog predsjednika Vladimira Putina u konsolidaciji Rusije, kao i njegovu ulogu u njezinu pretvaranju iz traumatizirane države, nakon raspada Sovjetskog Saveza, u jednog od ključnih igrača na globalnoj geopolitičkoj sceni. Cilj je autora utvrditi kako je raspad Sovjetskog Saveza bacio sjenu na događaje koji su uslijedili, polazeći od činjenice da je upravo smrt jednog sustava oblikovala budućnost ruskog naroda. Knjiga se sastoji od četiriju dijelova, ukupno dvanaest poglavlja.

Autor se u knjizi prvenstveno bavi analizom Putinova prekranja ruske prošlosti, u službi sadašnjosti i pokušaja transformiranja bolnog kolektivnog sjećanja u nešto što bi Rusima trebalo biti na ponos i diku. Knjiga predstavlja svojevršno mapiranje misije Vladimira Putina da popuni egzistencijalnu prazninu je koju ostavio slom Sovjetskog Saveza 1991., izgradnjom nove nacionalne svijesti i domoljublja. Ovdje se prvenstveno misli na uzdizanje pobjede Crvene armije u Drugome svjetskom ratu, na što se nadovezuju i kasniji dijelovi knjige ističući kako je upravo taj povijesni diskurs potpomogao razvoj nekih drugih događaja na postosovjetskom prostoru, uključujući između ostalog i događaje u Ukrajini 2014. Iako ne ulazi u detalje o tim događajima, autor daje dobar prikaz stavova mnogih ukrajinskih nacionalista i ratnih vođa, kao i stavova proruskih separatista. Na ta način Shaun Walker ukazuje na njihovu klasnu komponentu uspoređujući ih s probrexitovskim stavovima u Velikoj Britaniji i novim populizmom u Sjedinjenim Američkim Državama i Europskoj uniji.

Premda se na prvu može činiti tako, knjiga nije antiputinovska te se upravo u činjenici da izbjegava uobičajene zamke, kojima se mnogi zapadni novinari prepuštaju pišući o ruskom društvu, očituje dodatna vrijednost Walkera kao autora. Posebice se to odnosi na promatranje Zapada kao moralno superiornog u usporedbi s Rusijom, što Walker ne čini, već je puno uspješniji od većine svojih zapadnih kolega u istraživanju često kontradiktornih stavova koje Rusi imaju prema svom predsjedniku i hibridnom sustavu koji gradi na temelju ruskog nacionalizma, sovjetske nostalgije i težnje za me-

đunarodnim poštovanjem. Razlog tomu je i činjenica da autor Shaun Walker dobro poznaje temu koju obrađuje u knjizi. Naime, studirao je sovjetsku i rusku povijest u Oxfordu te je proveo desetak godina radeći kao moskovski dopisnik *Independenta* i *Guardiana* te tečno govori ruski jezik.

Walker u knjizi ističe da je način na koji se raspao Sovjetski Savez, kao i ono što je ostalo nakon njega, nedovoljno vrednovano u takozvanom zapadnom razumijevanju Rusije. Rusi su, kao nacija 1991. doživjeli trostruki gubitak – njihova matična država prestala je postojati; osnovane su nove države te se urušio dotadašnji politički sustav. Raspad Sovjetskog Saveza, kamena temeljca u identitetu ljudi, duboko je traumatizirao velik dio ruskog stanovništva. Sljedeća ekonomska kriza (1998.), kao i „nepravедna” raspodjela bogatstva u novom kapitalističkom društvu samo su pridonijeli osjećaju besmisla. Upravo u trenutku kada Putin preuzima vlast, Rusija je bila duboko podijeljena. Premda se radi o početku dvije tisućitih godina i Rusija je već skoro cijelo desetljeće samostalna, još uvijek nije bilo jasno kakva bi država trebala biti ta nova, moderna Rusija, a Drugi čečenski rat samo je dodatno doveo do toga da je postojao stvarni strah da bi se cijela stvar mogla raspasti ukoliko se ne pronađe nova ujedinjujuća nacionalna priča.

Nakon što je došao na mjesto predsjednika države, zadaća Vladimira Putina bila je udahnuti novu životnu snagu golemoj državi, koja se u tom trenutku nalazila u golemim problemima. Glavna misao vodilja bila mu je briga za zdravlje ruske države. Putin je polazio od pretpostavke da će se kvaliteta života ruskih državljana popraviti onoga trenutka kada se popravi i stanje države te ona ponovno zadobije globalni značaj, koji je uživao Sovjetski Savez. I Putin je u konačnici samo jedan u nizu ruskih likova koji se pojavljuju u knjizi, a koji je raspadom Sovjetskoga Saveza doživio trenutak osobne traume, što je snažno utjecalo i na njegov kasniji svjetonazor i poteze. Upravo na temelju takvih osjećaja, Putin je, da bi potaknuo preporod, prvo morao stvoriti nacionalni ponos među Rusima.

Kada Putin preuzima vlast, ruski su stavovi prema sovjetskoj prošlosti i dalje bili podvojeni i zbrkani. Iako je Lenjingradu vraćeno njegovo staro ime Sankt Peterburg, nakon početnog je ushita zaustavljeno uklanjanje ikonografije iz sovjetske prošlosti, a u većini gradova ulice su zadržale svoja sovjetska imena. Iako je raspad Sovjetskog Saveza za većinu građana predstavljao jednu vrstu olakšanja, čak je i za one koji su mrzili komunizam, urušavanje države, ali i cjelokupnog sustava koji su poznavali do tada, bilo je krajnje dramatično. Dobro poznati poredak se raspao, a građani su se odjednom našli u nepoznatom svijetu punom zamki, u kojem se bilo teško snaći. Premda je bivša socijalistička država bila totalitarna, ekonomski je stagnirala te nije bilo nikakve demokratske odgovornosti, odjednom su se prethodna desetljeća, promatrana čak i kroz prizmu bijednih devedesetih, činila puno vedrija. Premda je nostalgija za sovjetskim razdobljem bila vrlo prisutna, stvaranje druge verzije Sovjetskoga Saveza, kao i

vraćanje u ta vremena, nije bilo moguće. U novoj Rusiji stari sovjetski panteon više nije bio upotrebljiv.

Upravo je u takvoj prilično kompleksnoj povijesti Rusije postojao jedan događaj koji je imao moć za ujedinjenjem države te je mogao poslužiti kao temelj za stvaranje nove nacije. Taj događaj bio je pobjeda Crvene armije u Drugome svjetskom ratu, a ponos koji je proizlazio iz te pobjede nadilazio je svaku političku pripadnost, generacijske razlike i ekonomski ili socijalni status. Upravo će se na pobjedu u Drugom svjetskom ratu ruski predsjednik osloniti u stvaranju restrukturirane, domoljubne države. Putin je smatrao kako će samo takva Rusija moći ponovno zauzeti svoje zasluženo mjesto na geopolitičkoj sceni, a kako su godine Putinova vladanja Rusijom odmicale, uloga ratne pobjede u službenoj retorici kontinuirano je rasla. Pokazalo se da je odgovor na katastrofu 1991. bio trijumf 1945. Ideologija pobjede postala je tijekom godina mjerilo Putinova režima u kojem je stvorena kultura u kojoj se domoljublje izjednačava s podrškom predsjedniku. Čak i kada Putin ode s vlasti, te su ideje ukorijenjene u generaciji Rusa i ostat će tako izvjesni period.

Autor iznosi uvjerljiv argument o ulozi ratne pobjede kao objedinjavajućeg mita u modernoj ruskoj kulturi. Dobro objašnjava svoju teoriju, dok simbol pobjede pruža koristan analitički alat za razumijevanje suvremenog ruskog nacionalizma. Prema autoru, Vladimir Putin iskoristio je pobjedu kako bi vratio osjećaj patriotizma i nacionalne kohezije. Popularna verzija velike domoljubne pobjede postigla je gotovo vjerski status, što može opravdati baš sve. Vlada Vladimira Putina promijenila je prirodu naracije o pobjedi i pretvorila je u modernu legendu o ruskoj veličini. Međutim, Walker naglašava da u tom mitu postoji posebna praznina u pogledu ključnih epoha sovjetske povijesti: zločina staljinizma, patnja milijuna u gulagu u Sibiru i totalitarna priroda države, gdje je sloboda savjesti bila zločin, kašniji smrću. Nestalo je svečanog prisjećanja na patnju koje je obilježilo ratno sjećanje u Brežnjevljevu eru, već povorke pobjede danas predstavljaju rusku vojnu moć, parole o ratu su svuda uokolo. Patriotski parkovi u stilu Disneylanda pretvaraju rat u obiteljski događaj, djeca pohađaju vojno-domoljubne klubove, a moderni događaji uokvireni su u svjetlu Velikog domovinskog rata.

Putinova je ratna priča crno-bijela: sovjetski narod spasio je svijet od tiranije nacizma. Oni su patili više od bilo kojeg drugog naroda i podnosili su kolektivno pokazivanje herojstva i domoljublja. Svi se u Rusiji mogu povezati s tom pričom. Sve su obitelji patile, sve su zajednice pridonijele pobjedi. U toj inačici povijesti nema mjesta sivim nijansama. Sve se može svesti na jednostavne kategorije. Ili ste domoljub, ili ste neprijatelj. Putinovo glorificiranje kolektivne ruske borbe značilo je da je većina ljudi mogla vidjeti svoju ulogu u pozitivnom povijesnom narativu. Njihovi djedovi i bake pobijedili su nacističku Njemačku i obnovili državu još jače nego prije rata. Svatko se

želi vidjeti u dobrom svjetlu, a Putin je iznio argument u potpunosti usklađen s potrebama mnogih Rusa.

Taj dugi mamurluk – duhovi prošlosti i Putinova nova Rusija knjiga je o izgubljenoj generaciji Rusa, kao i kasnijim pokušajima da im se vrati osjećaj svrhe. Knjiga je prepuna analiza, ali ispričana uglavnom živopisnom reportažom, promišljeno istražujući naslijeđe sovjetskog raspada i kako je to utjecalo na život u Rusiji i Putinovu politiku. Stil knjige odražava rječitost novinara i temeljitost povjesničara, a Walker priču dodatno čini osobnom objašnjavajući je ispovijestima stvarnih ljudi koji su bili pogođeni događajima. Knjiga je u velikoj mjeri izgrađena na intervjuima i osobnim pričama ljudi koji su sudjelovali u povijesnim događajima. Intervjui su provedeni u grubim okruženjima u kojima građani govore iz srca, nerijetko nakon obilnih količina votke i suza. Osim s običnim građanima, knjiga obiluje i ekskluzivnim intervjuima s glavnim igračima u postsovjetskim državama. Tu spadaju vođa pobunjenika Donbasa, trenutni šef i premijer Republike Krim, predstavnik Republike Čečenije i mnogi drugi. Walker vlada umjetnošću intervjuja i sposobnošću da natjera ljude da se otvore. Njegov stil pisanja dirljiv je i na osobnoj, a ne samo profesionalnoj razini.

Dodatna snaga knjige proizlazi iz autorove upotrebe povijesnih arhivskih dokaza. Tu postoje fascinantni izvještaji o pojedincima koji su „spakirani” u Sibir tijekom staljinističke ere, bez suđenja. Walker dosljedno plete te priče u cijeloj knjizi kako bi razumio kontradikcije današnje Rusije. To je država u kojoj bivši prijatelji KGB-a Vladimira Putina kupuju globalne nekretnine širom Zapada i odmaraju se u privatnim avionima i na luksuznim jahtama. U međuvremenu, mnogi obični radnici u ruskom središtu opijaju se do smrti otrovnim tekućinama jer si ne mogu priuštiti ni najjeftiniju votku.

Na kraju je moguće zaključiti da knjiga nudi pronicljivu analizu nove ruske povijesne pripovijesti koja je ispunila ideološki vakuum koji je ostao na tragu sovjetskog raspada. Dobro napisana i istražena, knjiga će biti koristan uvod svima onima koji nisu upoznati s konturama suvremenog ruskog kolektivnog pamćenja.

Iva Blažević